

**KOSMICKÉ
ROZHLEDY PLUS**

ROČNÍK 31 (1993) ČÍSLO 1

NEPERIODICKÝ VĚSTNÍK ČESKÉ ASTRONOMICKÉ SPOLEČNOSTI

Kosmické rozhledy plus třicet let

V březnu 1963 dostali tehdejší členové Čs. astronomické společnosti při ČSAV poprvé do rukou členský věstník s názvem Kosmické rozhledy. Tehdejší ústřední výbor společnosti si totiž uvědomoval, jak je nezbytný kontakt mezi složkami společnosti a všemi členy navzájem. Tuto úlohu předtím velmi dobře plnila Říše hvězd, původně vydávaná ČAŠ jako členský časopis, jenže v té době už Říše hvězd dávno společnosti nepatřila. Věstník vznikl zejména z iniciativy tehdejšího člena předsednictva ČAŠ dr. Miroslava Plavce pod názvem, který mi připadal zcela moderní. Až po dvaceti letech jsem zvěděl, že přesně tak nazval prof. F. J. Studnička svou populárně-vědeckou knížku o astronomii již v r. 1896!

Z původního desetičlenného redakčního kruhu odešlo po r. 1968 natrvalo do zahraničí šest astronomů včetně dr. Plavce a z těch, co zbyli doma, již tři zemřeli (letos zemřel v Austrálii další člen původního redakčního kruhu dr. Zdeněk Kvíz), takže v tuto chvíli jsem poslední, kdo zůstává po ruce. Byl jsem u toho, když výkonný výbor ČAŠ rozhodl r. 1990 vydávání věstníku ukončit s tím, že redakční kruh splyně s redakční radou Říše hvězd. Proto od r. 1991 najdete v tiráži Říše hvězd též číslování ročníků KR tak, že 29. ročník KR odpovídá 72. ročníku Říše hvězd, atd.

Zkušenost však ukázala, že splynutí časopisu a věstníku potřebám členů ČAŠ nevyhovuje, a proto se výkonný výbor ČAŠ rozhodl věstník obnovit, byť v poněkud jiné formě a také s jiným obsahem. S ohledem na všeobecně rychle rostoucí výrobní náklady budeme věstník vydávat co možná úsporně a v nepravidelných intervalech tak, aby každý člen ČAŠ pocítil, že přece jen dostává "něco navíc" - proto jsme obnovený věstník nazvali "Kosmické rozhledy plus".

Redakce věstníku se ujal dr. Marek Wolf z Astronomického ústavu MFF UK v Praze za technické spolupráce Stanislavy Šetvákové, Lenky Hálové a Ivany Mrkvičkové z pražského Planetária. Tisk a distribuce věstníku by nebyla možná bez vstřícného porozumění a pomoci RNDr. Oldřicha Hlada, člena předsednictva VV ČAŠ. Všem, kdo se o obnovu KR+ takto přičinili, jsme zavázáni díky. Bude teď ovšem záležet také na členech ČAŠ, zejména pak funkcionářích poboček a sekcí, jakým obsahem KR+ naplní. Věřím, že společným úsilím obnovíme užitečnost věstníku a pomůžeme tak ČAŠ překonat vážnou krizi, v níž se sběhem vnitřních i vnějších okolností ocitla.

Jiří Grygar

Z činnosti výkonného výboru ČAS v r. 1993

V prvním pololetí letošního roku se konala tři zasedání výkonného výboru ČAS, věnovaná zejména problémům, vyvolaným změnou předpisů o financování činnosti vědeckých společností. Pokud byla ČAS přidružena k ČSAV, mohla využít státní dotace k financování libovolných plánovaných aktivit, tedy i k zabezpečení činnosti sekretariátu. Když jsme se bez varování dozvěděli, že s okamžitou platností je dotace účelově vázána a nesmí být použita na mzdy pracovníků sekretariátu, znamenalo to okamžitě vážný problém. Sjezdem schválené členské příspěvky totiž na výplatu by i jen minimální mzdy nestačí s ohledem na pojistné a daň, takže ke konci r. 1992 odešla ze sekretariátu dlouholetá tajemnice paní Marcela Lieskovská a zbylá pracovnice sekretariátu paní Libuše Brunnerová dostala výpověď se zákonnou výpovědní lhůtou 2 měsíce. Současně byl na poloviční pracovní úvazek přijat nový tajemník ČAS RNDr. Tomáš Lešner, jehož posláním bylo zajistit alespoň minimálně nutnou agendu ČAS.

Toto omezení provozu sekretariátu záhy pocítily zejména funkcionáři sekcí a poboček - řadu standardních činností se prostě nepodařilo zajistit. Pokus o řešení obtížné situace zapojením záznamníku na telefonní číslo ČAS (02-37 08 40) se povedl jen zčásti. Pěčí ing. V. Novotného - tehdejšího předsedy pražské pobočky - se sice

podařilo zavést automatické hlášení o novinkách v astronomii i o akcích ČAS a HaP hl.m. Prahy, ale tím zase byly fakticky blokovány vzkazy zvenčí. Ke konci pololetí byl proto záznamník odpojen a o nové řešení se pokusíme v nejbližší době.

ČAS na základě nových předpisů požádala Radu vědeckých společností o účelově vázané dotace na pět tzv. projektů (přednášky - garant P. Příhoda, semináře, kursy a praktika - M. Vykutilová, publikační činnost - T. Stařecký, metodická a poradenská činnost - Z. Pokorný, expresní astronomické informace - E. Marková). Výše dotace nesmí přesáhnout 70 % rozpočtu, tj. pro r. 1993 cca 120 000 Kč. To prakticky znamená, že je v zájmu ČAS, aby měla co nejvyšší vlastní příjmy. Ty jsou dnes tvořeny výhradně členskými příspěvky, dále příspěvky do odborných sekcí a rovněž příspěvky, které platí v domácí měně čeští členové Evropské astronomické společnosti. Z toho důvodu bylo nutné evidovat všechny příspěvky centrálně, i když to komplikuje administrativu.

Navzdory operativním jednáním VV ČAS i Rady vědeckých společností, s níž funkcionáři VV úzce spolupracovali, se však až do počátku září nepodařilo přislíbené a schválené dotace získat. Následkem této komplikace jsme museli zrušit funkci tajemníka ČAS k 30. červnu tr. Toho času je tedy sekretariát neobsazen a nejnútnejší

provoz zabezpečují členové VV, popřípadě zaměstnanci HaP v Praze. Tak jsme zejména připravili návrh projektů pro r. 1994, vyřídili agendu s Evropskou astronomickou společností (od r. 1992 je ČAS kolektivním členem) a zaslali Akademii věd ČR nominace pro Grantovou agenturu.

Za kolektivního člena ČAS byl přijat Astronomický ústav AV ČR a připravuje se obdobná smlouva s HaP hl.m.Prahy. Finanční prostředky takto získané pomáhají ČAS překlenout současné kritické období. Rovněž tak oceňujeme velmi dobrou příspěvkovou morálku členů ČAS (je nás v současné době asi 700) i významné dobrovolné příspěvky některých členů. Svědčí to o příznivém vztahu mnoha členů k ČAS i k historické tradici.

Na zasedání v květnu se VV ČAS rozhodl obnovit členský věstník Kosmické rozhledy (plus) - viz též úvodník v tomto čísle.

Na červnové zasedání VV ČAS byli jako hosté přizváni kol. I. Míček, Z. Mikulášek, V. Novotný, J. Souček, P. Suchan, R. Weber a V. Znojil, kteří přednesli stanoviska některých sekcí, poboček resp. svá osobní k problémům další činnosti i samotné existence ČAS. Po obsáhlé diskusi byla přijata některá dílčí opatření a konkrétní členové VV ČAS byli pověřeni složitější otázky konzultovat a připravit pak návrhy na řešení.

Zejména však VV ČAS vytvořil předsednictvo, jemuž svěřil poměrně rozsáhlé pravomoci pro vzniklé

krizové období.

Členy předsednictva byli zvoleni: J. Grygar, O. Hlad, Z. Pokorný, J. Prudký a J. Vondrák. Členové předsednictva jsou v pravidelném styku a tato forma se zdá být vskutku operativní. J. Grygar také udržuje osobní a elektronické kontakty s funkcionáři Slovenské astronomické společnosti.

Některé sekce a pobočky ČAS přicházejí v mezidobí s návrhy na změnu stanov a poskytnutí právní subjektivity pobočkám, popřípadě i sekcím. To by dle stávajících stanov znamenalo uspořádat mimořádný sjezd, ale VV ČAS soudí, že k tomu nejsou vhodné podmínky a že nezbytné změny lze uskutečnit v rámci platných stanov. Předsednictvo ČAS se na schůzi 7. září dohodlo, že pověření členové předsednictva vejdou ve styk jednak s pobočkou v Praze a jednak se sekcí meziplanetární hmoty a pokusí se připravit dohodu, která by v rámci stanov plnila cíle, o něž sekce resp. pobočka usiluje.

Pokud budou jednání úspěšná a smlouvy budou uzavřeny, nabídne se obdobný postup i dalším sekcím a pobočkám, které by o takové řešení měly zájem.

Pokoušíme se nyní obnovit alespoň minimální provoz sekretariátu tak, aby členové ČAS tam mohli nechávat vzkazy na záznamníku, a případně zavést jednou týdně odpoledne "úřední hodiny". Jakmile se nám to povede, budeme členy informovat. V mezidobí se laskavě obračejte na nejbližší

dostupného člena předsednictva, případně na mne. Příspěvky do KR+ však zasílejte přímo dr. Marku Wolfovi.

Věřím, že omezení činnosti ČAS v současné době je jen efemérním jevem a obnovení KR+ prvním signálem, že se běh věcí vrátí na monotónně stoupající křivku.

Jiří Grygar
předseda ČAS

Adresa pro kontakty s členy ČAS:

JG
Fyzikální ústav AV ČR
Na Slovance 2
180 40 Praha 8 - Libeň

fax -8212 27
tel. 02-6605 2660
Internet: grygar at fzu.cs

Na Perseidy máme smůlu,

alespoň my ve střední Evropě. Po maximu v roce 1991, pozorovaném z opačné polokoule, nastalo maximum v roce 1992 dřív, než udávala předpověď, a byl proto od nás pozorovatelný jen jeho konec. Letošní maximum se pro změnu zase opozdilo a mohli jsme proto sledovat jen vzestup frekvence v ranních hodinách. I tak stál ale pohled na Perseidy za to.

Radarově byly od nás sledovány z Ondřejova, kde ing. M. Šimek hlásí vysokou aktivitu zvláště v oboru velmi jasných meteorů mezi 1:30 a 3:30 UT. Vizually byly zřejmě sledovány z mnoha míst, do uzávěrky této zprávy však mám

zatím k dispozici údaje od 9 pozorovatelů. Dva z nich pozorovali už tradičně na Šibenickém vrchu, kde se konala obvyklá expedice s programem teleskopického sledování tohoto roje. Tři další pozorovatelé sledovali Perseidy z Kladna, dva z Lelekovic a po jednom z Chouzavé a z Vlašimi. Pozorovatelé z Lelekovic pouze počítali meteory v 7 (v noci 12/13 v 5) asi 10 minutových vzorcích během přestávek při teleskopickém pozorování (s jeho předběžnými výsledky vás seznámíme příště) a během této doby viděli 175 meteorů. Ostatní pozorování probíhala dle doporučených metod. Pozorovali:

Jméno	nocí	hodin	Perds	Spords
Jan Hromas	1	4.92	169	71
Vladimír Linhart	1	4.93	159	30
Jan Kyselý	2	8.75	323	68
Tomáš Nasku	1	5.93	256	64
Vlastimil Neliba	1	4.90	165	36
Miloš Weber	1	1.33	9	10
Vladimír Znojil	1	5.98	309	87

Tyto časy a údaje nesouhlasí nutně s údaji v protokolech, z některých pozorovacích řad byly části získané za nejhorsších pozorovacích podmínek vypuštěny. Z údajů získaných třemi nejzkušenějšími pozorovateli byly zpracovány luminositní funkce a z nich odhadnuta její strmost (do 23 hod UT asi 2.5, poté se plynule zmenšovala asi na 1.95 kolem 2 hod UT). Z šesti nejdelších řad pak byla zpracována křivka středních frekvencí. Veškerá uvedená pozorování byla též zaslána do databáze IMO, z níž budou spočteny definitivní charakteristiky letošního návratu Perseid.

V prvním z připojených grafů je zachycen jednak průběh průměrných jasností Perseid i sporadických meteorů pro uvedené tři pozorovatele, jednak jejich celkové střední hodnoty (lomenými čarami). Z grafu je patrný vzestup průměrné jasnosti Perseid během růstu jejich frekvence. Mírné počáteční stoupání je ovšem způsobeno zhoršujícími se podmínkami v důsledku rostoucího vlivu měsíčního svitu (je paralelní u Perseid i u sporadických meteorů). Vlastní prudký vzestup průměrných

jasností nastává něco po 23 hod UT a průměrná jasnost Perseid stoupá skoro o 1 mag v důsledku růstu počtu velmi jasných meteorů. Tento jev byl charakteristický i pro obě v minulých letech pozorovaná maxima.

V druhém grafu je zachycen průběh průměrných frekvencí Perseid. Je vidět počátek nárůstu před 24 hod UT (bohužel je tento bod pokryt jen 3 pozorovateli) a další, ještě prudší nárůst frekvencí kolem 01:30 UT. Poslední dva body jsou značně nejisté, v uvedené období pozoroval již jen jeden pozorovatel za velmi špatných pozorovacích podmínek (při pozorování se ukázalo, že i rozdíl zeměpisných délek Vlašim - Šibenický vrch může mít vliv na okamžik, ve kterém je nutné s pozorováním skončit). Z grafu je patrné, že nejvyšší od nás pozorované frekvence se pohybovaly kolem 300 meteorů za hodinu, spíše o něco víc (v dobré shodě s údaji pozorovatelů v jiných místech). Jak se zdá, vyšla předpověď výšky maxima (uvedená v minulém Zpravodaji) přece jen o něco líp než času, ve kterém nastalo.

Subjektivní dojmy z pozorování? Jasně meteory alespoň 1 mag padaly zřejmě v krátkých sprškách o trvání asi 1 - 4 minuty (prvá byla těsně po půlnoci SEČ). O sprškách meteorů se sice mluví dost, ale u běžných rojů neprokázala statistická analýza jejich existenci. Oproti tomu byl výskyt spršek potvrzen u velmi mladých oblaků meteoroidů. Protože současný oblak Perseid je zřejmě z významné části tvořen částicemi uvolněnými z komety v roce 1862, není jejich výskyt vyloučen. Navíc už trochu "duchařský" postřeh: první meteory spršek se obvykle objevovaly u VSV obzoru, poslední u ZJZ obzoru (což je sice v souladu se směrem, kterým Země rojem prochází, ale dá se vlastně takový efekt vůbec zachytit?). Bohužel, pozorování nebylo organizováno tak, aby z výsledků bylo možné provést podrobnější analýzu - snad příště.

Pokud máte ještě pozorování letošních Perseid, pošlete je co nejdříve na tyto adresy:

teleskopická:

*Mgr. Petr Pravec
Astronomický ústav AV ČR
251 65 Ondřejov*

vizuální:

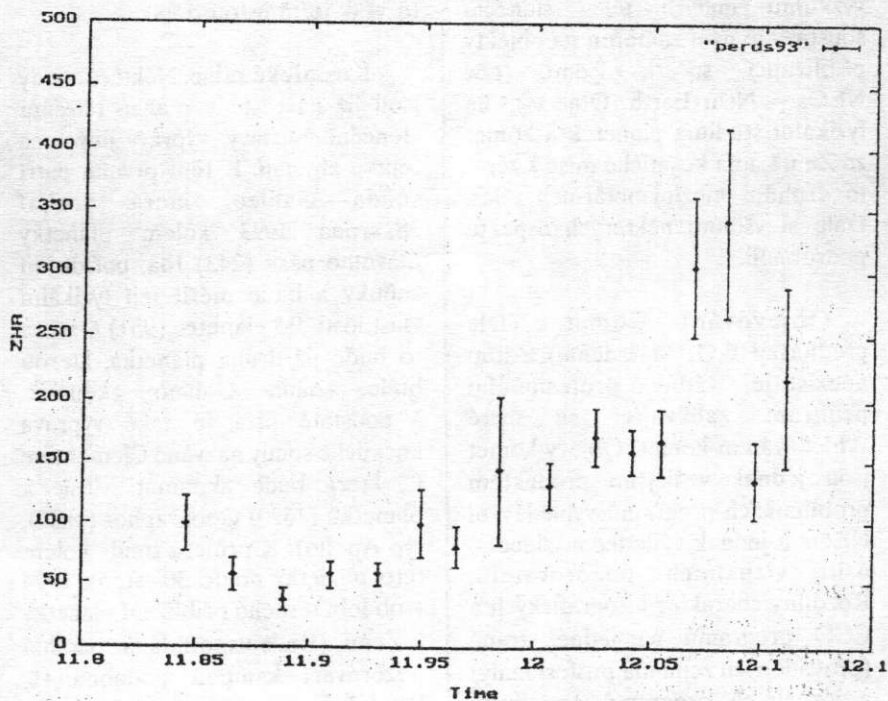
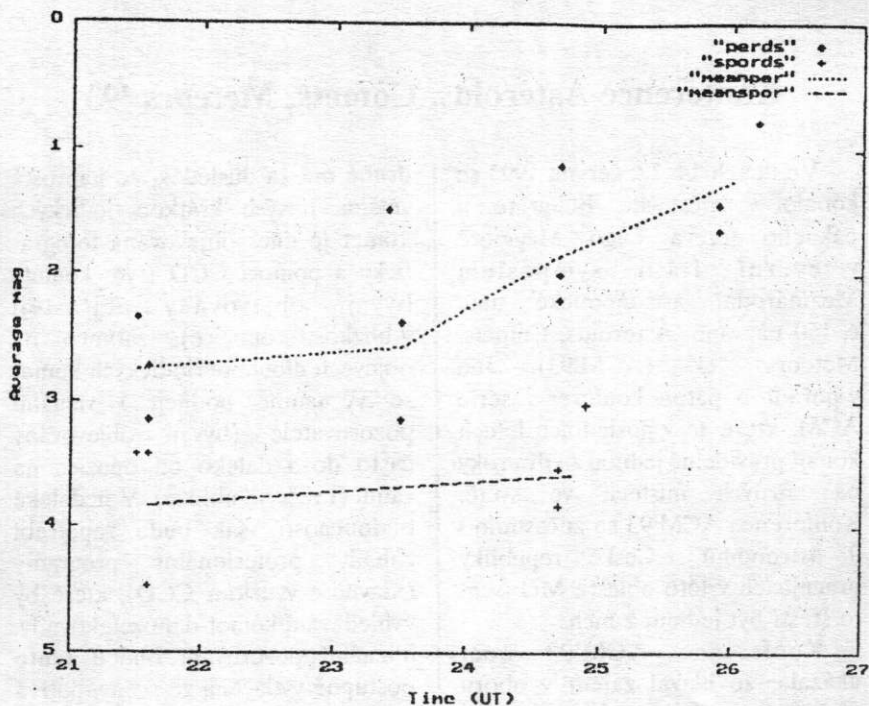
*doc. Vladimír Znojil
Elpova 22
628 00 Brno*

Vaše pozorování nezůstanou ležet, vizuální pozorování budou po kontrole odeslána do databáze IMO, teleskopická budou zahrnuta do souhrnného zpracování.

Vladimír Znojil

*(Převzato ze Zpravodaje sekce
Meziplanetární hmoty č. 32)*

Dne 1. listopadu 1993 v 11 hodin se bude na Vyšehradě konat pietní uložení urny s popelem prof. Zdenka Kopala za účasti rodiny, představitelů University Karlovy, Akademie věd České republiky a České astronomické společnosti.

Konference Asteroids, Comets, Meteors '93

Ve dnech 14.-18. června 1993 se konalo v městečku Belgirate u pěkného jezera Lago Maggiore v severní Itálii symposium Mezinárodní astronomické unie č. 160 nazvané "Asteroids, Comets, Meteors '93" (ACM'93). Jde v pořadí o pátou konferenci série ACM, které se v posledních letech konají pravidelně jednou za dva roky na různých místech ve světě. Konference ACM'93 se zúčastnilo i 9 astronomů z České republiky pracujících v této oblasti. Měl jsem to štěstí být jedním z nich.

Konference ACM'93 opět ukázala, že hlavní zájem v oboru výzkumu malých těles sluneční soustavy je nyní zaměřen na objekty přibližující se k Zemi (tzv. NEOs = Near-Earth Objects), na fyzikální studium planetek a komet ze Země a na kosmické mise k těmto druhům meziplanetárních těles. Dále si všimnu některých aspektů podrobněji.

Objevování komet. (Dle přednášky B.G. Marsdena.) Zatím neexistuje žádný profesionální program zabývající se čistě vyhledáváním komet. Objevy komet jsou jednak vedlejším produktem probíhajících programů vyhledávání NEOs a jednak výsledkem cíleného úsilí vizuálních pozorovatelů. Rozdílný charakter fotografických a CCD programů na jedné straně (prováděných zejména profesionály) a vizuálních programů na straně

druhé má za důsledek, že naprostá většina nových krátkoperiodických komet je dnes objevena fotograficky a pomocí CCD (tyto komety bývají objeveny nejčastěji v blízkosti opozice), zatímco na objevech dlouhoperiodických komet se významně podílejí i vizuální pozorovatelé (bývají objeveny často dosti daleko od opozice na ranní či večerní obloze). V nedaleké budoucnosti však bude zapotřebí zahájit profesionální programy (hlavně s využitím CCD), které by vyhledávání komet dále zefektivnily. Vizuální pozorování budou tímto postupně vytlačena ze scény, potrvá to však ještě jistou dobu.

Kosmické mise. Některé sondy jsou již na cestě k malým tělesům sluneční soustavy, výpravy jiných se teprve chystají. K těm prvním patří sonda Galileo, která proletí 28. srpna 1993 kolem planetky hlavního pásu (243) Ida, pořídí její snímky a bude měřit její fyzikální vlastnosti. Po planetce (951) Gaspra to bude již druhá planetka, kterou bude sonda Galileo zkoumat. V podstatě jistá je také výprava kosmické sondy nazvané Clementine I., která bude zkoumat Měsíc a planetku (1620) Geographos (NEO, typ Apollo). K průletu sondy kolem této planetky dojde 30. srpna 1994 v období těsného přiblížení planetky k Zemi. (Bude uspořádána rozsáhlá pozorovací kampaň podobná té, která byla uspořádána na planetku

(4179) Toutatis během jejího těsného přiblížení k Zemi v prosinci 1992.) Jsou rovněž plánovány další mise k různým planetkám a kometám a většina z nich bude zřejmě uskutečněna. Mezi pravděpodobné cíle patří planety (433) Eros, (2100) Ra-Shalom, 1986DA, (3200) Phaethon (pravděpodobně zbytek mateřského tělesa meteorického roje Geminid) a komety P/Tuttle-Giacobini-Kresák, P/Churyumov-Gerasimenko, P/Kopff, P/Finlay, P/Schwassmann-Wachmann 3.

Oortův oblak a Kuiperův pás komet. Mnoho pozornosti bylo věnováno také otázce původu komet. Pěknou přehledovou přednášku v tomto směru měl L. Kresák. Dle našeho současného chápání přicházejí námi pozorované komety ze dvou zdrojů, Oortova oblaku (OC) a Kuiperova pásu (KB). Z OC se vyvíjejí nové komety a komety typu Halley (vysoce eliptické dráhy s afelií daleko za drahou Jupitera), z KB pak pocházejí krátkoperiodické komety Jupiterovy rodiny. Toto je obecný pohled na komety, přesné mechanismy vývoje a další problémy však ještě musí být řešeny.

Vztah mezi kometami a planetkami. Otázky s tímto spojené jsou rovněž v centru pozornosti. Ačkoli se planety vyvinuly na odlišných místech sluneční soustavy v odlišných fyzikálních podmínkách a mají rozdílné fyzikální vlastnosti, observačně je může být obtížné od

sebe odlišit. Neaktivní nebo vyhaslá kometa se při pozorování ze Země podobá planetce a rozpoznání jejího skutečného charakteru je nesnadné. Mezi NEOs je zřejmě jistý podíl vyhaslých jader komet (planety tam ovšem mají převahu). Rozpoznat skutečný charakter těles nedávno objevených za drahou Neptuna (1992 QB₁, 1993 FW) jen podle dosavadních fotometrických měření je pak zatím nemožné. Předpokládá se sice, že jde o jádra komet, na tak značných vzdálenostech od Slunce neaktivní, ale jistotu nemáme. O naší nejistotě v poznání skutečného rozhraní mezi kometami a planetkami svědčí i to, že o několika tělesech klasifikovaných jako planety bylo později prokázáno, že jde o kometární jádra (např. (2060) Chiron, (4015) P/Wilson-Harrington), a u některých dalších panuje silné podezření. Vztah planetek a komet je stále nejasným a otevřeným problémem vyžadujícím podrobného zkoumání.

Dynamika těles. V této oblasti bylo také v poslední době dosaženo jistého pokroku. Jde zejména o problémy vysvětlení Kirkwoodových mezer, vývoje drah komet, rodin planetek. Nejsem v této oblasti příliš zběhlý, takže o detailech se zde zmiňovat nebudu. Pro mne osobně byl zajímavý referát Donalda K. Yeomana o negravitačních efektech komet. Uvedl v něm mimo jiné, že podle jeho výpočtů (ve shodě s výpočty dalších autorů) se

kometa P/Swift-Tuttle v roce 2126 se Zemí rozhodně nesrazí. Proletí ve vzdálenosti 0.153 AU a její celková hvězdná velikost bude v té době kolem 0.5 mag.

Fyzikální vlastnosti planetek a komet. Zde dochází k dalšímu pokroku. Máme kvalitativně i kvantitativně bohatší poznatky o fyzikálních vlastnostech planetek, a to zejména z fotometrických, infračervených, spektroskopických a radarových měření ze Země a rovněž z průletu sondy Galileo kolem planety Gaspra. Zjišťujeme přesnější rotační stavy těles, jejich velikosti, albeda, povrchové vlastnosti atd. U komet pak jsme schopni modelovat lépe podmínky panující na jádře, aktivní oblasti, procesy v kómě atd. Pro mne osobně byla účast na ACM'93 velmi užitečná. Poznal jsem mnoho astronomů zabývajících se planetkami a kometami, s některými jsem navázal blízký kontakt a

domluvil spolupráci. Zvláště zajímavé a užitečné diskuze jsem měl s Johnem Spencerem (kolem Toutatis), Brianem G. Marsdenem (astrometrie planetek a komet), Gerhardem Hahnem (buduje evropský ekvivalent Spacewatch teleskopu), Davidem W. Dunhamem (kosmické mise k planetkám a zákryty hvězd planetkami), Jimem V. Scottim (Spacewatch teleskop) a Rolandem Boninsegnou (zákryty hvězd planetkami). Některé z navázaných kontaktů budou jistě užitečné i pro sekci meziplanetární hmoty ČAS. Mezi ně patří i setkání a dlouhá diskuse, kterou jsem měl s Mauro V. Zanottou a jeho kolegy ohledně objevování komet.

Petr Pravec
Astronomický ústav AV ČR
Ondřejov

*(Převzato ze Zpravodaje sekce
Meziplanetární hmoty, č. 31)*

Redakci došlo

Česká astronomická společnost se v r. 1993 nalézá ve velmi obtížné situaci, související bezprostředně se skutečností, že nemá prostředky na provoz. V současném stavu jsou základem jejího financování členské příspěvky. Státní dotace, která je přislíbena, nebyla dosud vyplacena. Tak jako tak je však zřejmé, že ČAS nebude moci platit administrativní

pracovníky - alespoň ne v rozsahu, na který jsme byli zvyklí.

Na první pohled by se mohlo zdát, že kritická situace je způsobena pouze vnějšími okolnostmi. Kdyby tomu tak bylo, dokázala by asi Společnost na tento stav adekvátně reagovat. Bohužel, některé příčiny kritického stavu jsou i povahy vnitřní. Některé negativní

jevy v práci Společnosti existují již téměř od jejího založení.

Již v raných fázích existence ČAS při ČSAV se projevila administrativní nepružnost práce ÚV při převádění mimořádných členů do řádného členství - byl to proces, trvající často mnoho měsíců; někdy se to počítalo na roky. V dlouhodobém měřítku se vyvinul stav, kdy práce členů ÚV spočívala právě jen v účasti na schůzích.

Dalším dlouhodobým problémem je vývoj strategie ČAS. Předválečná Společnost si dala za cíl postavit v Praze hvězdárnu. Cíl splnila a členové konzumovali plod svého snažení. Při vzniku pobočky ČAS v Brně ve 40. letech byla nosnou náplní přednášková i pozorovací činnost (ostatně - i před válkou se konala v ČSR astronomická pozorování na různých místech a organizovaně). Postavením lidových hvězdáren, které byly od ČAS administrativně odloučené, zůstala Společnosti pouze přednášková činnost. Velmi brzo vznikla snaha prosadit se i na poli odborném, k čemuž sloužily sekce ČAS. Avšak právě zde projevila Společnost minimální administrativně-organizační schopnosti. Po několika desítkách let se nepodařilo dosáhnout toho, aby se sekce svou organizační strukturou vyrovnaly pobočkám, které od vzniku ČAS při ČSAV (1959) až do r. 1982 měly dokonce právní subjektivitu. Některé sekce až do současnosti jsou představovány jen svými výbory (nebo přesněji až do nedávné minulosti, kdy byly

zavedeny členské příspěvky do sekce). Nicméně mám dojem, že existují sekce, v nichž činnost členů není výbory sekcí nijak podporována, natož organizována.

Tento fakt souvisí s dalším negativním jevem. Postupem času se ukazovalo, že ČAS nedokáže členům za jejich příspěvky nabídnout adekvátní protihodnotu - zejména, když její příjmy stále klesaly. Avšak ani členové nevěděli, co za své příspěvky mají požadovat. Zejména v Brně byla klasická přednášková činnost neatraktivní a nově přijatí členové nenavštěvovali ani výroční schůze.

V dřevních dobách existence ČAS při ČSAV se považovalo členství v ČAS za záležitost cti, neboť to bylo členství výběrové, navíc existovala instituce řádného a mimořádného členství. Za současné situace moment cti odpadl. A protože pozorovací činnost se dá provozovat převážně u hvězdáren (a často pouze tam), mají amatéři malou motivaci pro vstup do ČAS a mladí členové ČAS, kteří nezažili její lepší doby, zase malou motivaci pro její zachování, neboť jí nemají být za co vděční.

Je zřejmé, že cesta z krize spočívá v odstranění jejích vnějších a vnitřních příčin. Obojí je náročné. Pokud jde o nedostatek dotace, nabízí se možnost hledání sponzorů. Zde mohou pomoci členové, kteří by se měli zamyslet nad tím, zda nemají kontakt na organizace, které by byly ochotny sponzorovat - např. malé akciové společnosti nebo

"střední" podnikatelé. Definitivní jednání ovšem může vést až na další jen zástupce VV (složky ČAS zatím nemají právní subjektivitu).

Komplikovanější, ale nezbytná je změna struktury ČAS a způsobu práce jejich ústředních orgánů. Pravděpodobně bude nutno provést tato opatření:

1. Pobočky a sekce získají právní subjektivitu. Budou přijímat členy do ČAS a vybírat členské příspěvky.
2. V centru je třeba oddělit odbornou řídicí práci od administrativní řídicí práce. Existuje představa, že by byl ustaven "čestný výbor", který by se zabýval odbornými záležitostmi (reprezentace ČAS, mezinár. věd. styky, odborné akce velkého rozsahu ap.) a Ústřední výbor, který by měl na starosti záležitosti ekonomické, členské, právní ap.
3. Dosavadní praxe, kdy byl zvolený člen výboru jmenován schůzí výboru do funkce a teprve pak se pro něj hledal (a někdy nenalezl) popis práce, vedla k tomu, že referent nemusel mít představu, co má dělat, a při nedostatku iniciativy si tu představu ani nevytvořil. Potřebný je opačný přístup: formulovat úkoly, které je nezbytné plnit, aby ČAS fungovala, a na tyto úkoly vypsát konkurs. Takto vzniklí funkcionáři pak budou své úkoly plnit průběžně v roce, využívající

telefonního a korespondenčního styku. Tato skupina funkcionářů by představovala exekutivu ÚV, který by byl navíc tvořen zástupci všech složek s právní subjektivitou.

V této souvislosti si dovoluji malou odbočku. Setkal jsem se s názorem, že pokladní operace, při nichž se "otočí" během roku více jak 150 000 Kč, již nezvládne dobrovolný pracovník, nýbrž na to musí být profesionál. Pravdivost tohoto tvrzení mohu zrelativizovat následujícím příkladem: V r. 1910 se ustavil v Židenicích dobrovolný spolek (bez placených funkcionářů), který během 30 let dokázal postavit (samozřejmě prostřednictvím příslušných firem) plně vybavený kostel, faru a dům se třemi byty. V pokladních operacích se vyskytovaly běžně částky řádově desetitisícové a proinvestováno bylo několik milionů Kč.

K provedení výše zmíněných strukturálních změn je ovšem nutné změnit stanovy ČAS, což může udělat jen sjezd ČAS. Na jeho uspořádání však nejsou peníze, tudíž může být svolán jen z vůle členů ČAS a účast si delegáti musí hradit buď sami nebo z prostředků, které se získají dobrovolným příspěvkem členů poboček a sekcí. Za této situace každý, kdo volá po zachování Společnosti, by měl pochopit, že nastal čas obětí - finančních i pracovních.

M. Šulc

ATC, Astro Telescope Company

P.O.Box 75, 750 02 Přerov

Po oficiálním představení na 22. Mezinárodním veletrhu spotřebního zboží v Brně v r. 1991 nabízí naše firma sortiment vysoce kvalitní astronomické optiky a mechaniky řešené v ucelené modulové řadě v počtu více než 2 000 prvků. Nabídku tvoří sortiment výrobků umožňující stavbu jakéhokoliv typu dalekohledu všem astronomům amatérům i profesionálům a tato nabídka je neustále rozšiřována.

ZÁKLADNÍ NABÍDKA:

- ☒ okuláry typu Kellner, Erfle, Plössl, wide angle f 53; 26; 22; 15; 13; 10; 8; 5,5; 4 v ϕ 24,5 mm (0,965"), ϕ 31,75 mm (1,25"), ϕ 50,8 mm (2") a i v mikroskopovém ϕ 23,2 mm, okuláry s vlastním výtahem 6 - 15 mm.
- ☒ převracející moduly - několik typů zenitálních kostek a revolverových hlav
- ☒ barevné a neutrální filtry
- ☒ křížové testy
- ☒ hledáčky
- ☒ dalekohledy
- ☒ zrcadla rovinná, ϕ 150 - 500 mm
- ☒ astronomické zrcadlové soustavy Newton, Cassegrain, Maksutov-Cassegrain, Schmidt. fotogr. komora ϕ 98 až 250 mm
- ☒ krycí rovinná skla a otvorem i bez otvoru pro optické soustavy Newton a Cassegrain
- ☒ čočkové objektivy
- ☒ přesné skleněné kotouče pro výrobu astronomických zrcadel od ϕ 98 do 350 mm s možností vrtání otvorů a frézování poloměru zakřivení
- ☒ chromové sluneční filtry ϕ 80 až 350 mm v objímce i bez objímky
- ☒ H α filtr
- ☒ servis a pokovování zrcadel

Na požádání zašleme poslední platný ceník výrobků. Každý zájemce je počítačově evidován a je průběžně seznamován s postupně se rozšiřujícím sortimentem.

Adresa: ATC, p.a., P.O.Box 75, 750 02 Přerov, Česká republika
Fax: 0641-3222

Kosmické rozhledy plus, vydává Česká astronomická společnost, Královská obora 233, 170 21 Praha 7. Tiskne Hvězdárna a planetárium hl.m. Prahy. Podávání novinových zásilek povoleno Ředitelstvím pošt Praha pod č.j. NP 1546/1993 ze dne 23.9. 1993. Redakce dr. Marek Wolf, Astronomický ústav UK, Švédská 8, 150 00 Praha 5, Technická spolupráce St. Setváková, L. Hálová, ing. P. Příhoda, S. Ehlerová, H. Holovská, VI. Novotný, I. Mrkvičková. Vychází 4x ročně v nákladu 630 výtisků. Pro členy ČAS zdarma.

Redakční uzávěrka 21. září 1993